MARCI TULLII

CICERONIS

PRO

MARCO CAELIO

ORATIO.

Ex editione J. Oliveti.

GLASGUAE:

IN AEDIBUS ACADEMICIS
EXCUDEBAT ANDREAS FOULIS,
ACADEMIAE TYPOGRAPHUS.

M.DCC.LXXXIII.

BODLEIAN
P
4 DEC 1962
LIBRARY

PRO

MARCO CAELIO

ORATIO.

SI quis, Judices, forte nunc adſit, ignarus legum, judiciorum, conſuetudinis noſtrae: miretur profecto, quae ſit tanta atrocitas hujuſce cauſae, quod diebus feſtis ludiſque publicis, omnibus negotiis forenſibus intermiſſis, unum hoc judicium exerceatur; nec dubitet, quin tanti facinoris reus arguatur, ut, eo neglecto, civitas ſtare non poſſit. idem, cum audiat eſſe legem, quae de ſeditioſis conſceleratiſque civibus, qui armati ſenatum obſederint, magiſtratibus vim attulerint, rempublicam oppugnarint, quotidie quaeri jubeat: legem non improbet; crimen, quod verſetur in judicio, requirat. cum audiat, nullum facinus, nullam audaciam,

nullam vim in judicium vocari: ſed adoleſcentem illuſtri ingenio, induſtria, gratia, accuſari ab ejus filio, quem ipſe in judicium et vocet, et vocarit: oppugnari autem opibus meretriciis: Atratini illius pietatem non reprehendat, muliebrem libidinem comprimendam putet, vos laborioſos exiſtimet, quibus otioſis ne in communi quidem otio liceat eſſe. etenim, ſi attendere diligenter, exiſtimare verè de omni hac cauſa volueritis, ſic conſtituetis, Judices, nec deſcenſurum quemquam ad hanc accuſationem fuiſſe, cui, utrum vellet, liceret: nec, cum deſcendiſſet, quidquam habiturum ſpei fuiſſe, niſi alicujus intolerabili libidine, et nimis acerbo odio niteretur. ſed ego Atratino, humaniſſimo atque optimo adoleſcenti, meo neceſſario, ignoſco, qui habet excuſationem vel pietatis, vel neceſſitatis, vel aetatis. ſi voluit accuſare: pietati tribuo. ſi juſſus eſt: neceſſitati. ſi ſperavit aliquid: pueritiae. caeteris non modo nihil ignoſcendum, ſed

2 etiam acriter eſt reſiſtendum. Ac mihi quidem videtur, Judices, hic introitus defenſionis adoleſcentiae M. Caelii maxime convenire, ut ad ea, quae accuſatores, deformandi hujus cauſa, detrahendae ſpoliandaeque dignitatis gratia dixerunt, primum reſpondeam. objectus eſt pater variè, quod aut parum ſplendidus ipſe, aut parum pie tractatus a filio diceretur. de dignitate Caelius notis ac majoribus natu, etiam ſine mea oratione, tacitus, facile ipſe reſpondet. quibus autem, propter ſenectutem, quod jam diu minus in foro nobiſcum verſatur, non aeque eſt cognitus; hi ſic habeant: quaecunque in equite Romano dignitas eſſe poſſit, quae certe poteſt eſſe maxima, eam ſemper in M. Caelio habitam eſſe ſummam, hodieque haberi, non ſolum a ſuis, ſed etiam ab omnibus, quibus potuerit aliqua de cauſa eſſe notus. equitis autem Romani eſſe filium, criminis loco poni ab accuſatoribus, neque his judicantibus oportuit,

neque defendentibus nobis. nam, quod de pietate dixiſtis, eſt quidem iſta noſtra exiſtimatio, ſed judicium certe parentis. quid nos opinemur, audietis ex juratis. quid parentes ſentiant, lacrymae matris incredibiliſque moeror, ſqualor patris et haec praeſens moeſtitia, quam cernitis, luctuſque declarat. nam, quod eſt objectum, municipibus eſſe adoleſcentem non probatum ſuis: nemini unquam praeſenti Puteolani majores honores habuerunt, quam abſenti M. Caelio: quem et abſentem in ampliſſimum ordinem cooptarunt, et ea non petenti detulerunt, quae multis petentibus denegarunt: iidemque nunc lectiſſimos viros, et noſtri ordinis, et equites Romanos cum legatione ad hoc judicium, et cum graviſſima atque ornatiſſima laudatione miſerunt. videor mihi jeciſſe fundamenta defenſionis meae: quae firmiſſima ſunt, ſi nituntur judicio ſuorum. neque enim vobis ſatis commendata hujus aetas eſſe poſſet, ſi non modo parenti, tali

viro, verum etiam municipio tam illuſtri
3 ac tam gravi diſpliceret. Equidem, ut
ad me revertar, ab his fontibus profluxi
ad hominum famam: et meus hic forenſis
labor, vitaeque ratio dimanavit ad exiſti-
mationem hominum paulo latius com-
mendatione ac judicio meorum. nam,
quod objectum eſt de pudicitia, quodque
omnium accuſatorum non criminibus, ſed
vocibus, maledictiſque celebratum eſt, id
nunquam tam acerbe feret M. Caelius, ut
eum poeniteat non deformem eſſe natum.
ſunt etenim iſta maledicta pervulgata in
omnes, quorum in adoleſcentia forma et
ſpecies fuit liberalis. ſed aliud eſt male-
dicere, aliud accuſare. accuſatio crimen
deſiderat, rem ut definiat, hominem ut
notet, argumento probet, teſte confirmet.
maledictio autem nihil habet propoſiti,
praeter contumeliam: quae ſi petulantiùs
jactatur, convicium; ſi facetiùs, urbanitas
nominatur. quam quidem partem accu-
ſationis admiratus ſum, et moleſte tuli po-

tiſſimum eſſe Atratino datam. neque enim decebat, neque aetas illa poſtulabat, neque, id quod animadvertere poteratis, pudor patiebatur optimi adoleſcentis, in tali illum oratione verſari. vellem aliquis ex vobis robuſtioribus hunc maledicendi locum ſuſcepiſſet. aliquanto liberius, et fortius, et magis more noſtro refutaremus iſtam maledicendi licentiam. tecum, Atratine, agam levius, quòd et pudor tuus moderatur orationi meae; et meum erga te, parentemque tuum, beneficium tueri debeo. illud tamen te eſſe admonitum volo: primum, qualis es, talem te eſſe exiſtimes; ut, quantum a rerum turpitudine abes, tantum te a verborum libertate ſejungas: deinde, ut ea in alterum ne dicas, quae cum tibi falsò reſponſa ſint, erubeſcas. quis eſt enim, cui via iſta non pateat? qui iſti aetati, atque etiam dignitati non poſſit quàm velit petulanter, etiam ſi ſine ulla ſuſpicione, at non ſine argumento, maledicere? ſed iſtarum parti-

um culpa eſt eorum, qui te agere voluerunt: laus pudoris tui, quod ea te invitum dicere videbamus: ingenii, quòd ornate, politeque dixiſti. Verum ad iſtam omnem orationem brevis eſt defenſio. nam quoad aetas M. Caelii dare potuit iſti ſuſpicioni locum, fuit primum ipſius pudore, deinde etiam patris diligentia diſciplinaque munita: qui ut huic virilem togam dedit, nihil dicam hoc loco de me: tantum ſit, quantum vos exiſtimatis: hoc dicam, hunc a patre continuo ad me eſſe deductum. nemo hunc M. Caelium in illo aetatis flore vidit, niſi aut cum patre, aut mecum, aut in M. Craſſi caſtiſſima domo, cùm artibus honeſtiſſimis erudiretur. nam quod Catilinae familiaritas objecta Caelio eſt, longe ab iſta ſuſpicione abhorrere debet. hoc enim adoleſcente ſcitis conſulatum mecum petiſſe Catilinam. ad quem ſi acceſſit, aut ſi a me diſceſſit unquam, (quanquam multi boni adoleſcentes illi homini nequam atque improbo

ſtuduerunt) tum exiſtimetur Caelius Catilinae nimium familiaris fuiſſe. at enim poſtea ſcimus, et vidimus eſſe hunc in illius amicis. quis negat? ſed ego illud tempus aetatis, quod ipſum ſua ſponte infirmum, aliorum libidine infeſtum eſt, id hoc loco defendo. fuit aſſiduus mecum, praetore me: non noverat Catilinam. Africam tum praetor ille obtinebat. ſecutus eſt annus. cauſam de pecuniis repetundis Catilina dixit. mecum erat hic: illi ne advocatus quidem venit unquam. deinceps fuit annus, quo ego conſulatum petivi: petebat Catilina mecum. nunquam ad illum acceſſit: a me nunquam receſſit. Tot igitur annos verſatus in foro ſine ſuſpicione, ſine infamia, ſtuduit Catilinae iterum petenti. quem ergo ad finem putas cuſtodiendam illam aetatem fuiſſe? nobis quidem olim annus erat unus, ad cohibendum brachium togâ, conſtitutus: et ut exercitatione, ludoque, campeſtri tunicati uteremur. eademque

erat, ſi ſtatim mereri ſtipendia coeperâmus, caſtrenſis ratio ac militaris. qua in aetate, niſi qui ſe ipſe ſua gravitate et caſtimonia, et cum diſciplina domeſtica, tum etiam naturali quodam bono defenderat, quoquo modo a ſuis cuſtoditus eſſet, tamen infamiam veram effugere non poterat. ſed qui prima illa imperia aetatis, integra, atque inviolata praeſtitiſſet: de ejus fama ac pudicitia, cum is jam ſe corroboraviſſet, ac vir inter viros eſſet, nemo loquebatur. ſtuduit Catilinae, cum jam aliquot annos eſſet in foro, Caelius. et multi hoc idem ex omni ordine, atque ex omni aetate fecerunt. habuit enim ille, ſicuti meminiſſe vos arbitror, permulta maximarum non expreſſa ſigna, ſed adumbrata virtutum. utebatur hominibus improbis multis: et quidem optimis ſe viris deditum eſſe ſimulabat. erant apud illum illecebrae libidinum multae: erant etiam induſtriae quidam ſtimuli, ac laboris. flagrabant vitia libidinis apud illum: vigebant etiam ſtudia

rei militaris. neque ego unquam fuiſſe tale monſtrum in terris ullum puto, tam ex contrariis, diverſiſque inter ſe pugnantibus naturae ſtudiis, cupiditatibuſque conflatum. Quis clarioribus viris quodam tempore jucundior? quis turpioribus conjunctior? quis civis meliorum partium aliquando? quis tetrior hoſtis huic civitati? quis in voluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate avarior? quis in largitione effuſior? illa vero, Judices, in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitia, tueri obſequio, cum omnibus communicare quod habebat, ſervire temporibus ſuorum omnium pecunia, gratia, labore corporis, ſcelere etiam, ſi opus eſſet, et audacia: verſare ſuam naturam et regere ad tempus, atque huc et illuc torquere, et flectere: cum triſtibus ſevere, cum remiſſis jucunde, cum ſenibus graviter, cum juventute comiter, cum facinoroſis audaciter, cum libidinoſis luxurioſe vivere. hac

ille tam varia, multiplicique natura, cum omnes omnibus ex terris homines improbos, audaceſque collegerat: tum etiam multos fortes viros, et bonos ſpecie quadam virtutis aſſimulatae tenebat. neque unquam ex illo delendi hujus imperii tam conſceleratus impetus extitiſſet, niſi tot vitiorum tanta immanitas quibuſdam facilitatis et patientiae radicibus niteretur. quare iſta conditio, Judices, reſpuatur, nec Catilinae familiaritatis crimen haereat. eſt enim commune cum multis, et cum quibuſdam etiam bonis. me ipſum, me inquam, quondam penè ille decepit, cum et civis mihi bonus, et optimi cujuſque cupidus, et firmus amicus ac fidelis videretur. cujus ego facinora oculis prius, quam opinione, manibus ante, quam ſuſpicione, deprehendi. cujus in magnis catervis amicorum, ſi fuit etiam Caelius, magis eſt, ut ipſe moleſte ferat erraſſe ſe, ſicuti nonnunquam in eodem homine me quoque erroris mei poenitet, quam ut iſtius amicitiae

crimen reformidet. Itaque a maledictis pudicitiae ad conjurationis invidiam oratio eſt veſtra delapſa. poſuiſtis enim, atque id tamen titubanter et ſtrictim, conjurationis hunc, propter amicitiam Catilinae, participem fuiſſe: in quo non modo crimen non haerebat, ſed vix diſerti adoleſcentis cohaerebat oratio. qui enim tantus furor in Caelio? quod tantum aut in moribus naturaque vulnus, aut in re atque fortuna? ubi denique eſt in iſta ſuſpicione Caelii nomen auditum? nimium multa de re minime dubia loquor: hoc tamen dico, non modo ſi ſocius conjurationis, ſed niſi inimiciſſimus iſtius ſceleris fuiſſet, nunquam conjurationis accuſatione adoleſcentiam ſuam potiſſimum commendare voluiſſet. quod, haud ſcio, an de ambitu et de criminibus iſtis ſodalium ac ſequeſtrium (quoniam huc incidi) ſimiliter reſpondendum putem. nunquam enim tam Caelius amens fuiſſet, ut, ſi ſe iſto infinito ambitu commaculaſſet, ambitus alterum accuſaret: neque ejus facti in altero ſuſ-

picionem quaereret, cujus ipſe ſibi perpetuam licentiam optaret: nec, ſi ſibi ſemel periculum ambitus ſubeundum putaret, ipſe alterum iterum ambitûs crimine arceſſeret. quod quanquam nec ſapienter et me invito facit, tamen eſt ejuſmodi cupiditatis, ut magis inſectari alterius innocentiam, quam de ſe timide cogitare videatur. nam quòd aes alienum objectum eſt, ſumptus reprehenſi, tabulae flagitatae: videte, quàm pauca reſpondeam. tabulas, qui in patris poteſtate eſt, nullas conficit. verſuram nunquam omnino fecit ullam. ſumptus unius generis objectus eſt, habitationis: triginta millibus dixiſtis eum habitare. nunc demum intelligo, P. Clodii inſulam eſſe venalem, cujus hic in aediculis habitet, decem, ut opinor, millibus. vos autem, dum illi placere vultis, ad tempus ei mendacium veſtrum accommodaviſtis. reprehendiſtis, a patre quod ſemigrarit. quod quidem jam in hac aetate minime reprehendendum eſt.

qui cum et ex reipublicae cauſa eſſet mihi quidem moleſtam, ſibi tamen glorioſam victoriam conſecutus, et per aetatem magiſtratus petere poſſet, non modo permittente patre, ſed etiam ſuadente, ab eo ſemigravit: et, cum domus patris a foro longe abeſſet, quo facilius et noſtras obire domos, et ipſe a ſuis coli poſſet, conduxit in Palatio non magno domum. Quo loco poſſum dicere id, quod vir clariſſimus, M. Craſſus, cum de adventu regis Ptolemaei quereretur, paulo ante dixit: ‘utinam ne in nemore Pelio....’ ac longius quidem mihi contexere hoc carmen liceret. ‘nam nunquam hera errans’ hanc moleſtiam nobis exhiberet, ‘Medea ‘animo aegra, amore ſaevo ſaucia....’ ſic enim, Judices, reperietis, quòd, cum ad id loci venero, oſtendam, hanc Palatinam Medeam, migrationemque huic adoleſcenti cauſam ſive malorum omnium, ſive potius ſermonum fuiſſe. quamobrem illa, quae ex accuſatorum oratione prae-

muniri jam, et fingi intelligebam, fretus veſtra prudentia, Judices, non pertimeſco. aiebant enim fore teſtem ſenatorem, qui ſe pontificiis comitiis pulſatum a Caelio diceret. a quo quaeram, ſi prodierit: primum cur ſtatim nihil egerit: deinde, ſi id queri, quàm agere maluerit, cur productus a vobis potius, quam ipſe per ſe: cur tanto poſt potius, quam continuo, queri maluerit. ſi mihi ad haec acute, arguteque reſponderit, tum quaeram denique, ex quo iſte fonte ſenator emanet. nam ſi ipſe orietur et naſcetur ex ſeſe, fortaſſe, ut ſoleo, commovebor. ſin autem, ut rivulus, arceſſitus et ductus ab ipſo capite accuſationis veſtrae; laetabor, cùm tanta gratia tantiſque opibus accuſatio veſtra nitatur, unum ſenatorem ſolum eſſe, qui vobis gratificari vellet, inventum. nec tamen illud genus alterum nocturnorum teſtium pertimeſco. eſt enim dictum ab illis, fore qui dicerent, uxores ſuas, a coena redeuntes, attrectatas eſſe a Caelio. gra-

ves erunt homines, qui hoc jurati dicere audebunt: cum ſit his confitendum, nunquam ſe, ne congreſſu quidem, et conſtituto coepiſſe de tantis injuriis experiri. Sed totum genus oppugnationis hujus, Judices, etiam proſpicitis animis, et, cum inferetur, propulſare debebitis. non enim ab iiſdem accuſatur M. Caelius, a quibus oppugnatur. palam in eum tela jaciuntur, clam ſubminiſtrantur. neque id ego dico, ut invidioſum ſit in eos, quibus glorioſum hoc etiam eſſe debet. funguntur officio: defendunt ſuos: faciunt quod viri fortiſſimi ſolent. laeſi dolent, irati efferuntur, pugnant laceſſiti. ſed veſtrae ſapientiae tamen eſt, Judices, non, ſi cauſa juſta eſt viris fortibus oppugnandi M. Caelium, ideo vobis quoque vos cauſam putare eſſe juſtam alieno dolori potius, quam veſtrae fidei conſulendi. quae ſit multitudo in foro, quae genera, quae ſtudia, quae varietas hominum, videtis. ex hac copia quàm multos eſſe arbitramini, qui hominibus

potentibus, gratioſis, diſertis, cum aliquid eos velle arbitrentur, ultro ſe offerre ſoleant, operam navare, teſtimonium polliceri? hoc ex genere ſi qui ſe in hoc judicium forte projecerint, excluditote eorum cupiditatem, Judices, ſapientia veſtra: ut eodem tempore et hujus ſaluti, et religioni veſtrae, et contra periculoſiſſimas hominum potentias conditioni omnium civium providiſſe videamini. equidem vos abducam a teſtibus: neque hujus judicii veritatem, quae mutari nullo modo poteſt, in voluntate teſtium collocari ſinam: quae facillime fingi, nullo negotio flecti ac detorqueri poteſt. argumentis agemus: ſignis omni luce clarioribus crimina refellemus. res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione pugnabit. Itaque illam partem cauſae facile patior graviter et ornate a M. Craſſo eſſe peroratam, de ſeditionibus Neapolitanis, de Alexandrinorum pulſatione Puteolana, de bonis Pallae. vellem dictum eſſet ab eodem etiam

de Dione. de quo ipſo tamen quid eſt, quod expectetis: quod is, qui fecit, aut non timet, aut etiam fatetur? etenim reus, qui hujus dictus eſt et adjutor fuiſſe, et conſcius, P. Aſcitius; is judicio eſt liberatus. quod igitur eſt hujuſmodi crimen, ut, qui commiſit, non neget: qui negavit, abſolutus ſit: id hic pertimeſcat, qui non modo a facto, verum etiam a conſcientiae ſuſpicione abfuit? et, ſi Aſcitio cauſa plus profuit, quàm nocuit invidia, huic oberit tuum maledictum, qui iſtius facti non modo ſuſpicione, ſed ne infamia quidem eſt aſperſus? at praevaricatione eſt Aſcitius liberatus. perfacile eſt iſti loco reſpondere, mihi praeſertim, a quo iſta cauſa defenſa eſt. ſed Caelius optimam cauſam Aſcitii eſſe arbitratur: cujuſmodi autem ſit, a ſua putat eſſe ſejunctam: neque ſolum Caelius, ſed etiam adoleſcentes humaniſſimi et doctiſſimi, rectiſſimis ſtudiis atque optimis artibus praediti, Titus Caiuſque Coponii, qui ex

omnibus maxime Dionis mortem doluerunt: qui cùm doctrinae ſtudio atque humanitatis, tum etium hoſpitio Dionis tenebantur. habitabat is apud L. Lucceium, ut audiſtis. fuerat ei cognitus Alexandriae. quid aut hic, aut ſummo ſplendore praeditus, frater ejus, de M. Caelio exiſtimet, ex ipſis, ſi producti erunt, audietis. ergo haec removeantur, ut aliquando, in quibus cauſa nititur, ad ea veniamus.
11 Animadverti enim, Judices, audiri a vobis meum familiarem, L. Herennium, perattentè. in quo etſi magna ex parte ingenio ejus, et dicendi genere quodam tenebamini: tamen nonnunquam verebar, ne illa ſubtiliter ad criminandum inducta oratio ad animos veſtros ſenſim ac leniter accideret. dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa de vitiis juventutis, multa de moribus; et, qui in reliqua vita mitis eſſet, et in hac ſuavitate humanitatis, qua prope jam delectantur homines, verſari perjucunde ſoleret, fuit

in hac cauſa pertriſtis quidam patruus, cenſor, magiſter. objurgavit M. Caelium, ſicut neminem unquam parens. multo de incontinentia, intemperantiaque diſſeruit. quid quaeritis, Judices? ignoſcebam vobis attente audientibus, propterea quod egomet tam triſte illud, et tam aſperum genus orationis horrebam. ac prima pars fuit illa, quae me minus movebat, fuiſſe meo neceſſario Beſtiae Caelium familiarem: coenaſſe apud eum, ventitaſſe domum, ſtuduiſſe praeturae. non me haec movent, quae perſpicuè falſa ſunt. etenim eos unà coenaſſe dicit, qui aut abſunt, aut quibus neceſſe eſt idem dicere. neque vero illud me commovet, quod ſibi in Lupercis ſodalem eſſe Caelium dixit. fera quaedam ſodalitas, et plane paſtoritia, atque agreſtis germanorum Lupercorum: quorum coitio illa ſilveſtris ante eſt inſtituta, quam humanitas atque leges. ſi quidem non modo nomina deferunt inter ſe ſodales, ſed etiam commemorant ſodalitatem

in accuſando, ut ne, ſi quis id forte neſciat, timere videatur. ſed haec omittam: ad illa, quae me magis moverunt, reſpondebo. deliciarum objurgatio fuit longa, et ea lenior: pluſque diſputationis habuit, quàm attrocitatis: quo etiam audita eſt attentius. nam P. Clodius, amicus meus, cum ſe graviſſime vehementiſſimeque jactaret, et omnia inflammatus ageret triſtiſſimis verbis, voce maxima: tametſi probabam ejus eloquentiam, tamen non pertimeſcebam. aliquot enim in cauſis eum videram fruſtra litigantem. tibi autem, Balbe, reſpondebo primum precario, ſi licet, ſi fas eſt defendi a me eum, qui nullum convivium renuerit, qui unguenta ſumpſerit, qui Baias viderit. Equidem multos et vidi in hac civitate, et audivi, non modo qui primoribus labris guſtaſſent genus hoc vitae, et extremis, ut dicitur, digitis attigiſſent, ſed qui totam adoleſcentiam voluptatibus dediſſent, emerſiſſe aliquando, et ſe ad frugem bonam,

ut dicitur, recepiſſe, graveſque homines atque illuſtres fuiſſe. datur enim conceſſu omnium huic aliquis ludus aetati, et ipſa natura profundit adoleſcentiae cupiditates: quae ſi ita erumpunt, ut nullius vitam labefactent, nullius domum evertant, faciles et tolerabiles haberi ſolent. ſed tu mihi videbare ex communi infamia juventutis aliquam invidiam Caelio velle conflare. itaque omne illud ſilentium, quod eſt orationi tributum tuae, fuit ob eam cauſam, quod uno reo propoſito de multorum vitiis cogitabamus. facile eſt accuſare luxuriem. dies jam me deficiet, ſi, quae dici in eam ſententiam poſſunt, coner expromere: de corruptelis, de adulteriis, de protervitate, de ſumptibus, immenſa oratio eſt. ut tibi reum neminem, ſed vitia proponas, res tamen ipſa et copioſe et graviter accuſari poteſt. ſed veſtrae ſapientiae eſt, Judices, non abduci ab reo: nec, quos aculeos habeat ſeveritas gravitaſque veſtra, cum eos accuſator e-

rexerit in rem, in vitia, in mores, in tempora, emittere in hominem, et in reum: cum is non ſuo crimine, ſed multorum vitio ſit in quoddam odium injuſtum vocatus. itaque ſeveritati tuae, ut oportet, ita reſpondere non audeo: erat enim meum deprecari vacationem adoleſcentiae, veniamque petere: non, inquam, audeo: perfugiis non utor aetatis: conceſſa omnibus jura dimitto: tantum peto, ut, ſi qua eſt invidia communis hoc tempore aeris alieni, petulantiae, libidinum juventutis, quam video eſſe magnam, ne huic aliena peccata, ne aetatis ac temporum vitia noceant. atque ego idem, qui haec poſtulo, quin criminibus, quae in hunc nondum proprie conferuntur, diligentiſſime reſpon-
13 deam, non recuſo. Sunt autem duo crimina, auri, et veneni: in quibus una atque eadem perſona urgetur. aurum ſumptum a Clodia: venenum quaeſitum, quod Clodiae daretur, dicitur. omnia ſunt alia, non crimina, ſed maledicta jurgii petulan-

tis magis, quam publicae quaeſtionis. adulter, impudicus, ſequeſter, convicium eſt, non accuſatio. nullum eſt enim fundamentum horum criminum, nulla ſedes. voces ſunt contumelioſae, temere ab irato accuſatore, nullo auctore, emiſſae. horum duorum criminum video fontem, video auctorem, video certum nomen, et caput. auro opus fuit: ſumpſit a Clodia, ſumpſit ſine teſte, habuit quamdiu voluit. maximum video ſignum cujuſdam egregiae familiaritatis. necare eandem voluit, quaeſivit venenum, ſollicitavit quos potuit, paravit, locum conſtituit, attulit. magnum rurſus odium video cum crudeliſſimo diſcidio extitiſſe. res eſt omnis in hac cauſa nobis, Judices, cum Clodia, muliere non ſolum nobili, ſed etiam nota: de qua ego nihil dicam, niſi depellendi criminis cauſa. ſed intelligis pro tua praeſtanti prudentia, Cn. Domiti, cum hac ſola rem eſſe nobis: quae ſi ſe aurum Caelio commodaſſe non dicit, ſi venenum

ab hoc ſibi paratum eſſe non arguit; petulanter facimus, ſi matremfamilias ſecus, quam matronarum ſanctitas poſtulat, nominamus. ſin, iſta muliere remota, nec crimen ullum, nec opes ad oppugnandum Caelium illis relinquentur; quid eſt aliud, quod nos patroni facere debeamus, niſi ut eos, qui inſectantur, repellamus? quod quidem facerem vehementius, niſi intercederent mihi inimicitiae cum iſtius mulieris viro: fratrem volui dicere: ſemper hîc erro. nunc agam modice, nec longius progrediar, quam me mea fides et cauſa ipſa coget. neque enim muliebres unquam inimicitias mihi gerendas putavi, praeſertim cum ea, quam omnes ſemper amicam omnium potius, quam cujuſquam inimicam
14 putaverunt. Sed tamen ex ipſa quaeram prius, utrum me ſecum ſevere, et graviter, et priſce agere malit, an remiſſe, ac leniter, et urbane. ſi illo auſtero more ac modo: aliquis mihi ab in feris excitandus eſt, ex barbatis illis, non hac barbula, qua

iſta delectatur; ſed illa horrida, quam in ſtatuis antiquis et imaginibus videmus, qui objurget mulierem, et pro me loquatur, ne iſta mihi forte ſuccenſeat. exiſtat igitur ex hac ipſa familia aliquis; ac potiſſimum Caecus ille. minimum enim dolorem capiet, qui iſtam non videbit. qui profecto, ſi extiterit, ſic aget et ſic loquetur: Mulier, quid tibi cum Caelio? quid cum homine adoleſcentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti, ut aurum commodares, aut tam inimica, ut venenum timeres? non patrem tuum videras? non patruum? non avum, proavum, atavum audieras conſules fuiſſe? non denique modo te Q. Metelli matrimonium tenuiſſe ſciebas, clariſſimi ac fortiſſimi viri, patriaeque amantiſſimi? qui, ſimulac pedem limine extulerat, omnes prope cives virtute, gloria, dignitate ſuperabat: cui cum ex ampliſſimo genere in familiam clariſſimam nupſiſſes, cur tibi Caelius tam conjunctus fuit? cognatus?

affinis? viri tui familiaris? nihil horum. quid igitur fuit, niſi quaedam temeritas ac libido? nonne te, ſi noſtrae imagines viriles non commovebant, ne progenies quidem mea, Q. illa Claudia, aemulam domeſticae laudis in gloria muliebri eſſe admonebat? non virgo illa Veſtalis Claudia; quae patrem complexa triumphantem ab inimico tribuno plebis de curru detrahi paſſa non eſt? cur te fraterna vitia potius, quam bona paterna, et avita, et uſque a nobis cum in viris, tum etiam in foeminis repetita, moverunt? ideone ego pacem Pyrrhi diremi, ut tu amorum turpiſſimorum quotidie foedera ferires? ideo aquam adduxi, ut eâ tu inceſtè uterere? ideo viam munivi, ut eam tu alienis viris comitata celebrares? Sed quid ego, Judices, ita gravem perſonam induxi, ut verear, ne ſe idem Appius repente convertat, et Caelium incipiat accuſare illa ſua gravitate cenſoria? ſed videro hoc poſterius, atque ita, Judices, ut vel ſeveriſſi-

mis diſceptatoribus M. Caelii vitam me probaturum eſſe confidam. tu vero mulier (jam enim ipſe tecum nulla perſona introducta loquor) ſi ea, quae facis, quae dicis, quae inſimulas, quae in ſororem tuam moliris, quae arguis, probare cogitas: rationem tantae familiaritatis, tantae conſuetudinis, tantae conjunctionis reddas atque exponas neceſſe eſt. accuſatores quidem libidines, amores, adulteria, Baias, actas, convivia, comeſſationes, cantus, ſymphonias, navigia jactant: iidemque ſignificant, nihil ſe, te invita, dicere. quae tu, quoniam mente neſcio qua effrenata, atque praecipiti, in forum deferri judiciumque voluiſti; aut diluas oportet, et falſa eſſe doceas, aut nihil neque crimini tuo, neque teſtimonio credendum eſſe fateare. ſin autem urbanius me agere mavis, ſic agam tecum. removebo illum ſenem durum ac pene agreſtem: ex his igitur tuis ſumam aliquem, ac potiſſimum minimum fratrem, qui eſt in iſto genere

urbaniſſimus: qui te amat plurimum: qui, propter neſcio quam, credo, timiditatem, et nocturnos quoſdam inanes metus, tecum ſemper puſio cum majore ſorore cubitavit. eum putato tecum loqui: quid tumultuaris, ſoror? quid inſanis? quid, clamore exorſa, verbis parvam rem magnam facis? vicinum adoleſcentulum aſpexiſti: candor hujus te, et proceritas, vultus, oculique perpulerunt: ſaepius videre voluiſti: fuiſti nonnunquam in iiſdem hortis viſa nobilis mulier: illum filium familias patre parco ac tenaci, habere tuis copiis devinctum non potes: calcitrat, reſpuit, non putat tua dona eſſe tanti. confer te aliò. habes hortos ad Tiberim: ac diligenter eo loco praeparaſti, quò omnis juventus natandi cauſa venit. hinc licet conditiones quotidie legas. cur huic, qui te ſpernit, moleſta es? Redeo nunc ad te, Caeli, viciſſim, ac mihi auctoritatem patriam, ſeveritatemque ſuſcipio: ſed dubito quem patrem potiſſimum ſumam.

Caecilianumne aliquem, vehementem atque durum? ‘nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulatur ‘ira . . .’ aut illum, ‘ô infelix, ô sceleste . . .’ ferrei sunt isti patres . . . ‘egone ‘quid dicam? egone quid velim? quae tu ‘omnia tuis foedis factis facis, ut nequidquam velim.’ vix ferenda diceret talis pater, ‘cur te in istam vicinitatem meretriciam contulisti? cur illecebris cognitis non refugisti? cur alienam ullam mulierem nosti? dede te, ac disjice, per me licebit. si egebis, tibi dolebit: mihi sat ‘est, quî, aetatis quod reliquum est, oblectem meae.’ huic tristi ac decrepito seni responderet Caelius, se nulla cupiditate inductum de via decessisse. quid signi? nulli sumptus, nulla jactura, nulla versura. at fuit fama. quotus quisque istam effugere potest in tam maledica civitate? vicinum ejus mulieris miraris male audisse, cujus frater germanus sermones iniquorum effugere non potuit? leni vero

et clementi patri, cujuſmodi ille eſt, ‘ fo-
‘ res effregit? reſtituentur: diſcidit veſ-
‘ tem? refarcietur,’ Caelii cauſa eſt expe-
ditiſſima. quid enim eſſet, in quo ſe non
facile defenderet? nihil jam in iſtam mu-
lierem dico: ſed, ſi eſſet aliqua diſſimilis
iſtius, quae ſe omnibus pervulgaret, quae
haberet palam decretum ſemper aliquem,
cujus in hortos, domum, Baias, jure ſuo
libidines omnium commearent: quae e-
tiam aleret adoleſcentes, et parſimoniam
patrum ſuis ſumptibus ſuſtentaret: ſi vi-
dua libere, proterva petulanter, dives ef-
fuſe, libidinoſa meretricio more viveret;
adulterum ego putarem, ſi quis hanc pau-
17 lo liberius ſalutaſſet? Dicet aliquis, haec
igitur eſt tua diſciplina? ſic tu inſtituis
adoleſcentes? ob hanc cauſam tibi hunc
puerum parens commendavit, et tradidit,
ut in amore et voluptatibus adoleſcenti-
am ſuam collocaret: et hanc tu vitam,
atque haec ſtudia defenderes? ego, ſi qui,
Judices, hoc robore animi, atque hac in-

dole virtutis ac continentiae fuit, ut reſpueret omnes voluptates, omnemque vitae ſuae curſum in labore corporis, atque in animi contentione conficeret: quem non quies, non remiſſio, non aequalium ſtudia, non ludi, non convivia delectarent: nihil in vita expetendum putaret, niſi quod eſſet cum laude et cum dignitate conjunctum: hunc meâ ſententiâ divinis quibuſdam bonis inſtructum, atque ornatum puto. ex hoc genere illos fuiſſe arbitror, Camillos, Fabricios, Curios, omneſque eos, qui haec ex minimis tanta fecerunt. verum haec genera virtutum non ſolum in moribus noſtris, ſed vix jam in libris reperiuntur. chartae quoque, quae illam priſtinam ſeveritatem continebant, obſoleverunt; neque ſolum apud nos, qui hanc ſectam rationemque vitae re magis, quam verbis ſecuti ſumus, ſed etiam apud Graecos, doctiſſimos homines, quibus, cum facere non poſſent, loqui tamen et ſcribere honeſte et magnifice li-

cebat. alia quaedam, mutatis Graeciae temporibus, praecepta extiterunt. itaque alii voluptatis cauſa omnia ſapientes facere dixerunt: neque ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt. alii cum voluptate dignitatem conjungendam putaverunt, ut res maxime inter ſe repugnantes dicendi facultate conjungerent. illud unum directum iter ad laudem cum labore qui probaverunt, prope jam ſoli in ſcholis ſunt relicti. multa enim nobis blandimenta natura ipſa genuit, quibus ſopita virtus conniveret: et interdum multas vias adoleſcentiae lubricas oſtendit, quibus illa inſiſtere, aut ingredi ſine caſu aliquo, aut prolapſione vix poſſet; et multarum rerum jucundiſſimarum varietatem dedit, qua non modo haec aetas, ſed etiam jam corroborata caperetur. quamobrem ſi quem forte inveneritis, qui aſpernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore ullo, non tactu, non ſapore capiatur, excludat auribus omnem ſuavi-

tatem: huic homini ego fortaſſe, et pauci deos propitios, plerique autem iratos putabunt. Ergo haec deſerta via, et incul- 18
ta, atque intercluſa jam frondibus et virgultis relinquatur: detur aliquid aetati: ſit adoleſcentia liberior: non omnia voluptatibus denegentur: non ſemper ſuperet vera illa et directa ratio: vincat aliquando cupiditas, voluptaſque rationem, dummodo illa in hoc genere praeſcriptio, moderatioque teneatur: parcat juventus pudicitiae ſuae, ne ſpoliet alienam: ne effundat patrimonium, ne foenore trucidetur, ne incurrat in alterius domum atque famam: ne probrum caſtis, labem integris, infamiam bonis inferat: ne quem vi terreat; ne interſit inſidiis: ſcelere careat: poſtremo, cum paruerit voluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum aetatis, atque ad inanes haſce adoleſcentiae cupiditates; revocet ſe aliquando ad curam rei domeſticae, rei forenſis, rei publicae: ut ea, quae ratione antea non

perſpexerat, ſatietate abjeciſſe, experiendo contempſiſſe videatur. ac multi et noſtra, et patrum, majorumque memoria, Judices, ſummi homines, et clariſſimi cives fuerunt, quorum cum adoleſcentiae cupiditates deferviſſent, eximiae virtutes, firmata jam aetate, extiterunt. ex quibus neminem mihi neceſſe eſt nominare: voſmet vobiſcum recordamini. nolo enim cujuſquam fortis atque illuſtris viri ne minimum quidem erratum cum maxima laude conjungere. quod ſi facere vellem, multi à me ſummi atque ornatiſſimi viri praedicarentur; quorum partim nimia libertas in adoleſcentia, partim profuſa luxuries, magnitudo aeris alieni, ſumptus, libidines, nominarentur: quae multis poſteà virtutibus obtecta, adoleſcentiae, qui
12 vellet, excuſatione defenderet. At vero in M. Caelio (dicam enim jam confidentiùs de ſtudiis ejus honeſtis, quoniam audeo quaedam, fretus veſtrâ ſapientiâ, libere confiteri) nulla luxuries reperietur,

nulli ſumptus, nullum aes alienum, nulla conviviorum ac luſtrorum libido. quod quidem vitium ventris et gutturis non modo non minuit actas hominibus, ſed etiam auget. amores autem, et hae deliciae quae vocantur, quae firmiore animo praeditis diutiùs moleſtae non ſolent eſſe, (mature enim et celeriter defloreſcunt) nunquam hunc occupatum impeditumque tenuerunt. audiſtis, cùm pro ſe diceret: audiſtis antea, cum accuſaret: (defendendi haec causâ, non gloriandi loquor) genus orationis, facultatem, copiam ſententiarum atque verborum, quae veſtra prudentia eſt, perſpexiſtis. atque in eo non ſolùm ingenium elucere ejus videbatis: quod ſaepe etiam ſi induſtriâ non alitur, valet tamen ipſum ſuis viribus: ſed inerat, niſi me propter benevolentiam forte fallebat, ratio et bonis artibus inſtituta, et cura et vigiliis elaborata. atque ſcitote, Judices, eas cupiditates, quae objiciuntur Caelio, atque haec ſtudia, de quibus diſ-

puto, non facile in eodem homine esse posse. fieri enim non potest, ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, saepe nimia copia, inopia etiam nonnunquam impeditus, hoc, quidquid est, quod nos facimus in dicendo, non modo agendo, verum etiam cogitando possit sustinere. an vos aliam causam esse ullam putatis, cur, in tantis praemiis eloquentiae, tanta voluptate dicendi, tanta laude, tanta gratia, tanto honore, tam sint pauci, semperque fuerint, qui in hoc labore versentur? obterendae sunt omnes voluptates; relinquenda studia delectationis, ludus, jocus, convivium; sermo est pene familiarium deserendus. quae res in hoc genere homines a labore, studioque dicendi deterret; non quò aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis. an hic, si sese isti vitae dedisset, consularem hominem admodum adolescens in judicium vocavisset? hic, si laborem fugeret, si obstrictus voluptatibus teneretur, in hac acie

quotidie verſaretur? appeteret inimicitias? in judicium vocaret? ſubiret periculum capitis? ipſo inſpectante populo Romano tot menſes aut de ſalute, aut de gloria dimicaret? Nihil igitur illa vicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiae denique ipſae loquuntur? illae vero non loquuntur ſolum, verum etiam perſonant, huc unius mulieris libidinem eſſe prolapſam, ut ea non modo ſolitudinem ac tenebras, atque haec flagitiorum integumenta non quaerat, ſed in turpiſſimis rebus frequentiſſima celebritate, et clariſſima luce laetetur. verum ſi quis eſt, qui etiam meretriciis amoribus interdictum juventuti putet: eſt ille quidem valde ſeverus: negare non poſſum: ſed abhorret non modo ab hujus ſeculi licentia, verum etiam a majorum conſuetudine, atque conceſſis. quando enim hoc factum non eſt? quando reprehenſum? quando non permiſſum? quando denique fuit, ut, quod licet, non liceret? hîc ego jam rem definiam: mu-

lierem nullam nominabo: tantum in medio relinquam. ſi qua non nupta mulier domum ſuam patefecerit omnium cupiditati, palamque ſeſe in meretricia vita collocarit, virorum alieniſſimorum conviviis uti inſtituerit; ſi hoc in urbe, ſi in hortis, ſi in Baiarum illa celebritate faciet; ſi denique ita ſeſe geret, non inceſſu ſolum, ſed ornatu, atque comitatu; non flagrantia oculorum, non libertate ſermonis, ſed etiam complexu, oſculatione, aquis, navigatione, conviviis, ut non ſolum meretrix, ſed etiam procax videatur: cum hac ſi quis adoleſcens forte fuerit, utrum hic tibi, L. Herenni, adulter, an amator; expugnare pudicitiam, an explere libidinem voluiſſe videatur? obliviſcor jam injurias, Clodia: depono memoriam doloris mei: quae abs te crudeliter in meos, me abſente, facta ſunt, negligo. ne ſint haec in te dicta, quae dixi. ſed ex te ipſa requiro, quoniam et crimen accuſatores abs te, et teſtem ejus criminis te ipſam dicunt ſe

habere: si qua mulier sit hujusmodi, qualem ego paulo ante descripsi, tui dissimilis, vita, institutoque meretricio, cum hac aliquid adolescentem hominem habuisse rationis, num tibi perturpe aut perflagitiosum esse videatur? ea si tu non es, sicut ego malo, quid est, quod objiciant Caelio? sin eam te volunt esse, quid est, cur nos crimen hoc, si tu contemnis, pertimescamus? quare nobis da viam, rationemque defensionis. nam aut pudor tuus defendet, nihil a M. Caelio petulantius esse factum: aut impudentia et huic, et caeteris magnam ad se defendendum facultatem dabit. Sed quoniam emersisse 21
jam e vadis, et scopulos praetervecta videtur oratio mea, perfacilis mihi reliquus cursus ostenditur. duo sunt enim crimina unâ in muliere summorum facinorum: auri, quod sumptum a Clodia dicitur; et veneni, quod ejusdem Clodiae necandae causa parasse Caelium criminantur. aurum sumpsit, ut dicitis, quod L. Lucceii

ſervis daret, per quos Alexandrinus Dio, qui tum apud Lucceium habitabat, necaretur. magnum crimen vel in legatis inſidiandis, vel in ſervis ad hoſpitem domi necandum ſollicitandis: plenum ſceleris conſilium, plenum audaciae. quo quidem in crimine primum illud requiram, dixeritne Clodiae, quam ad rem aurum tum ſumeret, an non dixerit. ſi non dixit, cur dedit? ſi dixit, eodem ſe conſcientiae ſcelere devinxit. tune aurum ex armario tuo promere auſa es? tune Venerem illam tuam ſpoliatricem ſpoliare ornamentis? caeterum, cum ſcires, quantum ad facinus aurum hoc quaereretur, ad necem legati, ad L. Lucceii, ſanctiſſimi hominis atque integerrimi, labem ſceleris ſempiterni; huic facinori tanto tua mens liberalis conſcia, tua domus popularis miniſtra, tua denique hoſpitalis illa Venus adjutrix eſſe non debuit. vidit hoc Balbus: celatam eſſe Clodiam dixit, atque ita Caelium ad illam attuliſſe, ſe ad ornatum ludorum aurum

quaerere. ſi tam familiaris erat Clodiae, quam tu eſſe vis, cum de libidine ejus tam multa dicis, dixit profecto, quo vellet aurum. ſi tam familiaris non erat, non dedit. ita ſi verum tibi Caelius dixit, ô immoderata mulier, ſciens tu aurum ad facinus dediſti: ſi non eſt auſus dicere, non dediſti. Quid ego nunc argumentis huic crimini, quae ſunt innumerabilia, reſiſtam? poſſum dicere, mores M. Caelii longiſſime a tanti ſceleris atrocitate eſſe disjunctos; minime eſſe credendum, homini tam ingenioſo tamque prudenti non veniſſe in mentem, rem tanti ſceleris ignotis alieniſque ſervis non eſſe credendam· poſſum etiam illa et caeterorum patronorum, et mea conſuetudine, ab accuſatore perquirere, ubi ſit congreſſus cum ſervis Lucceii Caelius: qui ei fuerit aditus. ſi per ſe, qua temeritate? ſi per alium, per quem? poſſum omnes latebras ſuſpicionum peragrare dicendo. non cauſa, non locus, non facultas, non conſcius, non

perficiendi, non occultandi maleficii ſpes, non ratio ulla, non veſtigium maximi facinoris reperietur. ſed haec, quae ſunt oratoris propria: quae mihi non propter ingenium meum, ſed propter hanc exercitationem uſumque dicendi fructum aliquem ferre potuiſſent, cum a me ipſo laborata proferri viderentur, brevitatis causâ relinquo omnia. habeo enim, Judices, quem vos ſocium veſtrae religionis juriſque jurandi facile eſſe patiamini, L. Lucceium, ſanctiſſimum hominem et graviſſimum teſtem: qui tantum facinus in famam, atque fortunas ſuas, neque non audiſſet illatum à Caelio, neque neglexiſſet, neque tuliſſet. an ille vir, illa humanitate praeditus, illis ſtudiis, artibus, atque doctrinâ, illius ipſius periculum, quem propter haec ipſa ſtudia diligebat, negligere potuiſſet? et, quod facinus in alienum hominem illatum ſeverè acciperet, id omiſiſſet curare in hoſpite? quod per ignotos actum cùm comperiſſet, doleret, id à ſuis

tentatum negligeret? quod in agris lociſve publicis factum reprehenderet, id in urbe ac ſuae domi coeptum eſſe leviter ferret? quod in alicujus agreſtis periculo non praetermitteret, id homo eruditus in inſidiis doctiſſimi hominis diſſimulandum putaret? ſed cur diutiùs vos, Judices, teneo? ipſius jurati religionem, auctoritatemque percipite, atque omnia diligenter teſtimonii verba cognoſcite. recita teſtimonium Lucceii. TESTIMONIUM LUCCEII. quid expectatis amplius? an aliquam vocem putatis ipſam pro ſe cauſam, et veritatem poſſe mittere? haec eſt innocentiae defenſio, haec ipſius cauſae oratio, haec una vox veritatis. in crimine ipſo nulla ſuſpicio eſt, et in re nihil eſt argumenti: in negotio, quod actum eſſe dicitur, nullum veſtigium ſermonis, loci, temporis: nemo teſtis, nemo conſcius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinoroſa, ex libidinoſa domo: domus autem

illa, quae tentata ſcelere iſto nefario dicitur, plena eſt integritatis, officii, religionis: ex qua domo recitatur vobis jurejurando devincta auctoritas: ut res minime dubitanda in contentione ponatur, utrum temeraria, procax, irata mulier finxiſſe crimen, an gravis, ſapiens, moderatuſque vir religioſe teſtimonium dix-
23 iſſe videatur. Reliquum eſt igitur crimen de veneno: cujus ego neque principium invenire, neque evolvere exitum poſſum. quae fuit enim cauſa, quamobrem iſti mulieri venenum vellet dare Caelius? ne aurum redderet? num petivit? ne crimen haereret? num quis objecit? num quis denique feciſſet mentionem, ſi hic nemini nomen detuliſſet? quin etiam Herennium dicere audiſtis, verbo ſe moleſtum non futurum fuiſſe Caelio, niſi iterum eadem de re ſuo familiari abſoluto nomen hic detuliſſet. credibile eſt igitur, tantum facinus nullam ob cauſam eſſe commiſſum? et vos non videtis fingi ſce-

leris maximi crimen, ut alterius cauſa ſceleris ſuſcipiendi fuiſſe videatur? cui denique commiſit? quo adjutore uſus eſt? quo ſocio? quo conſcio? cui tantum facinus, cui ſe, cui ſalutem ſuam credidit? ſerviſne mulieris? ſic enim objectum eſt, et erat tam demens hic, cui vos ingenium certe tribuitis, etiam ſi caetera inimica oratione detrahitis, ut omnes ſuas fortunas alienis ſervis committeret? at quibus ſervis? refert enim magnopere id ipſum: hiſne, quos intelligebat non communi conditione ſervitutis uti, ſed licentius, liberius, familiarius cum domina vivere? quis enim hoc non videt, Judices? aut quis hoc ignorat, in ejuſmodi domo, in qua materfamilias meretricio more vivat: in qua nihil geratur, quod foras proferendum ſit: in qua luſtra, libidines, luxuries, omnia denique inaudita vitia, atque flagitia verſentur: hîc ſervos, non eſſe ſervos? quibus omnia committantur, per quos gerantur, qui verſentur iiſdem in

voluptatibus, quibus occulta credantur, ad quos aliquantum etiam ex quotidianis ſumptibus ac luxuria redundet? id igitur Caelius non videbat? ſi enim tam familiaris erat mulieris, quam vos vultis, iſtos quoque ſervos familiares eſſe dominae ſciebat. ſin ei tanta conſuetudo, quanta a vobis inducitur, non erat: quae cum ſervis potuit familiaritas eſſe tanta? Ipſius autem veneni quae ratio fingitur? ubi quaeſitum eſt? quemadmodum paratum? quo pacto? cui, quo in loco traditum? habuiſſe aiunt domi, vimque ejus eſſe expertum in ſervo quodam, ad rem ipſam parato, cujus perceleri interitu eſſe ab hoc comprobatum venenum. prô dii immortales! cur interdum in hominum ſceleribus maximis aut connivetis, aut praeſentis fraudis poenas in diem reſervatis? vidi enim, vidi, et illum hauſi dolorem vel acerbiſſimum in vita, cum Q. Metellus abſtraheretur è ſinu gremioque patriae, cumque ille vir, qui ſe natum huic impe-

24

rio putavit, tertio die poſt, quam in curia, quam in Roſtris, quam in Republica floruiſſet, integerrima aetate, optimo habitu, maximis viribus, eriperetur indigniſſime bonis omnibus, atque univerſae civitati. quo quidem tempore ille moriens, cum jam caeteris ex partibus oppreſſa mens eſſet, extremum ſenſum ad memoriam reipublicae reſervabat: cum me intuens flentem ſignificabat interruptis atque morientibus vocibus, quanta impendêret procella urbi, quanta tempeſtas civitati: et cum parietem ſaepe feriens eum, qui cum Q. Catulo fuerat ei communis, crebro Catulum, ſaepe me, ſaepiſſime rempublicam nominabat: ut non tam ſe emori, quam ſpoliari ſuo praeſidio cum patriam, tum etiam me doleret. quem quidem virum ſi nulla vis repentini ſceleris ſuſtuliſſet: quonam modo ille furenti fratri ſuo patrueli conſularis reſtitiſſet, qui conſul incipientem furere, atque conantem, ſua ſe manu interfecturum, audiente ſenatu, di-

xerit? ex hac igitur domo progreſſa iſta mulier, de veneni celeritate dicere audebit? nonne ipſam domum metuet, ne quam vocem eliciat? non parietes conſcios, non noctem illam funeſtam ac luctuoſam perhorreſcet? ſed revertar ad crimen. etenim haec facta illius clariſſimi ac fortiſſimi viri mentio, et vocem meam fletu debilitavit, et mentem dolore impedivit. Sed tamen venenum unde fuerit, quemadmodum paratum ſit, non dicitur. datum eſſe hoc aiunt P. Licinio, pudenti adoleſcenti et bono, Caelii familiari: conſtitutum factum eſſe cum ſervis, ut venirent ab balneas Xenias: eòdem Licinium eſſe venturum, atque iis veneni pyxidem traditurum. hîc primum illud requiro: quid attinuerit illud ferri in eum locum conſtitutum: cur illi ſervi non ad Caelium domum venerint. ſi manebat tanta illa conſuetudo Caelii cum Clodia, tantaque familiaritas: quid ſuſpicionis eſſet, ſi apud Caelium mulieris

ſervus viſus eſſet? ſin autem jam ſuberat ſimultas, extincta erat conſuetudo, diſcidium extiterat: hinc illae lacrymae nimirum, et haec cauſa eſt horum omnium ſcelerum, atque criminum. immo, inquit, cum ſervi ad dominam rem iſtam et maleficium Caelii detuliſſent, mulier ingenioſa praecepit ſuis, ut omnia Caelio pollicerentur: ſed, ut venenum, cum a Licinio traderetur, manifeſto comprehendi poſſet, conſtituti locum juſſit, balneas Xenias, ut eò mitteret amicos, qui deliteſcerent: deinde repente, cùm veniſſet Licinius, ut venenum traderet; proſilirent, hominemque comprehenderent. Quae qui- 26
dem omnia, Judices, perfacilem rationem habent reprehendendi. cur enim balneas publicas potiſſimum conſtituerat? in quibus non invenio, quae latebra togatis hominibus eſſe poſſit. nam, ſi eſſent in veſtibulo balnearum, non laterent. ſin ſe in intimum conjicere vellent: nec ſatis commode calceati et veſtiti id facere

poſſent, et fortaſſe non reciperentur, niſi forte mulier potens quadrantariâ illâ permutatione familiaris facta erat balneatori. atque equidem vehementer expectabam, quinam iſti viri boni, teſtes hujus manifeſto deprehenſi veneni dicerentur. nulli enim ſunt adhuc nominati. ſed non dubito, quin ſint pergraves, qui primum ſint talis foeminae familiares; deinde eam provinciam ſuſceperint, ut in balneas contruderentur: quod illa, niſi a viris honeſtiſſimis ac pleniſſimis dignitatis, quàm velit ſit potens, nunquam impetraviſſet. ſed quid ego de dignitate iſtorum teſtium loquor? virtutem eorum, diligentiamque cognoſcite. in balneis delituerunt: teſtes egregios! deinde temere proſilierunt: homines gravitati deditos! ſic enim fingunt, cum Licinius veniſſet, pyxidem teneret in manu, conaretur tradere, nondum tradidiſſet, tum repente evolaſſe iſtos praeclaros teſtes ſine nomine: Licinium autem, cum jam manum

ad tradendum pyxidem porrexiſſet, retraxiſſe, atque illo repentino hominum impetu ſe in fugam conjeciſſe. ô magna vis veritatis, quae contra hominum ingenia, calliditatem, ſolertiam, contraque fictas omnium inſidias, facile ſe per ſe ipſa defendat! Verùm haec tota fabella ve- 27
teris, et plurimarum fabularum poetriae, quàm eſt ſine argumento? quàm nullum invenire exitum poteſt? quid enim iſti tot viri (nam neceſſe eſt fuiſſe non paucos, ut et comprehendi Licinius facilè poſſet, et res multorum oculis eſſe teſtatior) cur Licinium de manibus amiſerunt? quî minùs enim Licinius comprehendi potuit, cum ſe retraxit, ne pyxidem traderet, quam ſi non retraxiſſet? erant enim illi poſiti, ut comprehenderent Licinium: ut manifeſtò Licinius teneretur, aut cum retineret venenum, aut cum tradidiſſet. hòc fuit totum conſilium mulieris, haec iſtorum provincia, qui rogati ſunt: quos quidem tu quamobrem temerè pro-

ſiluiſſe dicas, atque ante tempus, non reperio. fuerant hoc rogati: fuerant ad hanc rem collocati, ut venenum, ut inſidiae, facinus denique ipſum ut manifeſto comprehenderetur. potueruntne meliori tempore proſilire, quàm cum Licinius veniſſet? cum in manu teneret veneni pyxidem? quae ſi cum jam erat tradita ſervis, evaſiſſent ſubitò ex balneis mulieris amici, Liciniumque comprehendiſſent: imploraret hominum fidem, atque a ſe illam pyxidem traditam pernegaret: quem quomodo illi reprehenderent? vidiſſe ſe dicerent? primum ad ſe revocarent maximi facinoris crimen: deinde id ſe vidiſſe dicerent, quod, quo loco collocati fuerant, non potuiſſent videre. tempore igitur ipſo ſe oſtenderunt, cum Licinius veniſſet, pyxidem expediret, manum porrigeret, venenum traderet. mimi ergo eſt jam exitus, non fabulae: in quo cùm clauſula non invenitur, fugit aliquis è manibus: deinde ſcabilla concrepant, aulae-

um tollitur. Quaero enim, cur Licinium titubantem, haesitantem, cedentem, fugere conantem, mulieraria manus ista de manibus emiserit: cur non comprehenderint: cur non ipsius confessione, multorum oculis, facinoris denique voce, tanti sceleris crimen expressserint? an timebant, ne tot unum, valentes imbecillum, alacres perterritum superare non possent? nullum argumentum in re, nulla suspicio in causa, nullus exitus criminis reperietur. itaque haec causa, ab argumentis, a conjectura, ab iis signis, quibus veritas illustrari solet, ad testes tota traducta est. quos quidem ego testes, Judices, non modo sine ullo timore, sed etiam cum aliqua spe delectationis expecto. praegestit animus jam videre, primum lautos juvenes, mulieris beatae ac nobilis familiares; deinde fortes viros, ab imperatrice in insidiis atque in praesidio balnearum locatos. ex quibus requiram, quonam modo latuerint, aut ubi. alveusne

ille, an equus Trojanus fuerit, qui tot invictos viros, muliebre bellum gerentes, tulerit, ac texerit. illud vero respondere cogam, cur tot viri ac tales hunc et unum et tam imbecillum, quàm videtus, non aut stantem comprehenderint, aut fugientem consecuti sint. qui se nunquam profecto, si istum in locum processerint, explicabunt: quam volent in conviviis faceti, dicaces, nonnunquam etiam ad vinum diserti sint. alia fori vis est, alia triclinii: alia subselliorum ratio, alio lectorum: non idem judicum, comessatorumque conspectus: lux denique longe alia est solis, et lychnorum. quamobrem excutiemus omnes istorum delicias, omnes ineptias, si prodierint. sed, si me audiant, navent aliam operam, aliam ineant gratiam, in aliis se rebus ostentent: vigeant apud istam mulierem venustate: dominentur sumptibus: haereant, jaceant, deserviant: capiti vero
29 innocentis, et fortunis parcant. At sunt servi illi de cognatorum sententia, nobi-

liſſimorum et clariſſimorum hominum, manumiſſi. tandem aliquid invenimus, quod iſta mulier de ſuorum propinquorum, fortiſſimorum virorum, ſententia, atque auctoritate feciſſe videatur. ſed ſcire cupio, quid habeat argumenti iſta manumiſſio: in qua aut crimen eſt Caelio quaeſitum, aut quaeſtio ſublevata, aut multarum rerum conſciis ſervis cum cauſa praemium perſolutum. at propinquis placuit. cur non placeret, cum rem tutè ad eos non ab aliis tibi alatam, ſed à te ipſa compertam, deferre diceres? hîc etiam miramur, ſi illam commentitiam pyxidem obſcoeniſſima ſit fabula conſecuta? nihil eſt, quod in ejuſmodi mulierem non cadere videatur. audita, et percelebrata ſermonibus res eſt. percipitis animis, Judices, jamdudum quid velim, vel potius, quid nolim dicere. quod etiam ſi eſt factum, certe a Caelio non eſt factum. quid enim attinebat? eſt enim ab aliquo fortaſſe adoleſcente, non tam inſulſo, quam non

verecundo. ſin autem eſt fictum: non illud quidem modeſtum, ſed tamen eſt non inficetum mendacium. quod profecto nunquam hominum ſermo atque opinio comprobaſſet, niſi omnia, quae cum turpitudine aliqua dicerentur, in iſtam quadrare apte viderentur. dicta eſt a me cauſa, Judices, et perorata. jam intelligitis, quantum judicium ſuſtineatis, quanta res ſit commiſſa vobis. de vi quaeritis. quae lex ad imperium, ad majeſtatem, ad ſtatum patriae, ad ſalutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus armatâ diſſenſione civium, reipublicae penè extremis temporibus tulit: quaeque lex, ſedata illa flamma conſulatûs mei, fumantis reliquias conjurationis extinxit. hac enim legi Caelii adoleſcentia non ad reipublicae poenas, ſed ad mulieris libidines et delicias depoſcitur. Atque hoc etiam loco M. Camurti, et C. Eſerni damnatio praedicatur. ô ſtultitiamne dicam, an impudentiam ſingularem! aude-

tiſne, cum ab ea muliere veniatis, facere iſtorum hominum mentionem? audetiſne excitare tanti flagitii memoriam, non extinctam illam quidem, ſed repreſſam vetuſtate? quo enim illi crimine, peccatoque perierunt? nempe quod ejuſdem mulieris dolorem, et injuriam Vettiano nefario ſunt ſtupro perſecuti. ergo, ut audiretur Vettii nomen in cauſa, ut illa vetus Afrania fabula refricaretur, idcirco Camurti, et Eſerni cauſa eſt renovata? qui quanquam lege de vi certe non tenebantur, eo maleficio tamen erant implicati, ut ex nullius legis laqueis emittendi viderentur. M. vero Caelius cur in hoc judicium vocatur? cui neque proprium quaeſtionis crimen objicitur, nec vero aliquid ejuſmodi, quod ſit a lege ſejunctum, et cum veſtra ſeveritate conjunctum. cujus prima aetas dedita diſciplinis fuit, iiſque artibus, quibus inſtruimur ad hunc uſum forenſem, ad capeſſendam rempublicam, ad honorem, gloriam, dignitatem. iis au-

tem fuit amicitiis majorum natu, quorum imitari induſtriam, continentiamque maxime velit: iis aequalium ſtudiis, ut eundem, quem optimi ac nobiliſſimi, petere curſum laudis videretur. cum autem paulum jam roboris acceſſiſſet aetati, in Africam profectus eſt, Q. Pompeio proconſuli contubernalis, caſtiſſimo viro, atque omnis officii diligentiſſimo: in qua provincia cum res erant et poſſeſſiones paternae, tum etiam uſus quidam provincialis, non ſine cauſa a majoribus huic aetati tributus. diſceſſit illinc Pompeii judicio probatiſſimus, ut ipſius teſtimonio cognoſcetis. voluit vetere inſtituto, eorum adoleſcentium exemplo, qui poſt in civitate ſummi viri et clariſſimi cives extiterunt, induſtriam ſuam a populo Romano ex aliqua illuſtri accuſatione cognoſci. Vellem aliò potius eum cupiditas gloriae detuliſſet. ſed abiit hujus tempus querelae. accuſavit C. Antonium, collegam meum: cui miſero praeclari in rempublicam beneficii me-

moria nihil profuit, nocuit opinio maleficii cogitati. poſtea nemini conceſſit aequalium, plus ut in foro, plus ut in negotiis verſaretur, cauſiſque amicorum, plus ut valeret inter ſuos gratiâ. quae niſi vigilantes homines, niſi ſobrii, niſi induſtrii, conſequi non poſſunt, omnia labore et diligentiâ eſt conſecutus. in hoc flexu quaſi aetatis (nihil enim occultabo, fretus humanitate ac ſapientia veſtra) fama adoleſcentis paulum haeſit ad metas notitia nova mulieris, et infelici vicinitate, et inſolentia voluptatum. quae cùm incluſae diutiùs, et prima aetate compreſſae, et conſtrictae fuerunt, ſubitò ſe nonnunquam profundunt, atque ejiciunt univerſae. qua ex vita, vel dicam, quo ex ſermone (nequaquam enim tantum erat, quantum homines loquebantur) verùm ex eo, quidquid erat, emerſit, totumque ſe ejecit, atque extulit: tantumque abeſt ab illius familiaritatis infamia, ut ejuſdem nunc ab ſeſe inimicitias, odiumque propulſet. at-

que ut iſte interpoſitus ſermo deliciarum, deſidiaeque moreretur, (fecit me mehercule invito, et multum repugnante, ſed tamen fecit) nomen amici mei de ambitu detulit; quem abſolutum inſequitur, revocat: nemini noſtrûm obtemperat: eſt violentior, quam vellem. ſed ego non loquor de ſapientia, quae non cadit in hanc aetatem: de impetu animi loquor, de cupiditate vincendi, de ardore mentis ad gloriam: quae ſtudia in his jam aetatibus noſtris contractiora eſſe debent: in adoleſcentia verò, tanquam in herbis, ſignificant, quae virtutis maturitas, et quantae fruges induſtrias ſint futurae. etenim ſemper magno ingenio adoleſcentes refrenandi potius a gloria, quam incitandi fuerunt: amputanda plura ſunt illi aetati, ſiquidem effloreſcit ingenii laudibus, quam inſerenda. quare, ſi cui nimium efferviſſe videtur hujus vel in ſuſcipiendis, vel in gerendis inimicitiis vis, ferocitas, pertinacia: ſi quem etiam minimorum horum aliqui

offendit, ſi purpurae genus, ſi amicorum catervae, ſi ſplendor, ſi nitor: jam iſta deferverint: jam aetas omnia, jam iſta dies mitigarit. Conſervate igitur reipublicae, 32
Judices, civem bonarum artium, bonarum partium, bonorum virorum. promitto hoc vobis, et reipublicae ſpondeo, ſi modo nos ipſi reipublicae ſatisfecimus, nunquam hunc a noſtris rationibus ſejunctum fore. quod cum fretus noſtra familiaritate promitto, tum quod duriſſimis ſe ipſe legibus jam obligarit. neque enim poteſt, qui hominem conſularem, quod ab eo rempublicam violatam diceret, in judicium vocarit, ipſe eſſe in republica civis turbulentus: non poteſt, qui ambitu ne abſolutum quidem patitur eſſe abſolutum, ipſe impune unquam eſſe largitor. habet a M. Caelio reſpublica, Judices, duas accuſationes, vel obſides periculi, vel pignora voluntatis. quare oro, obteſtorque vos, Judices, ut qua in civitate paucis his diebus Sex. Clodius abſolutus ſit, quem vos

per biennium aut miniſtrum ſeditionis, aut ducem vidiſtis: qui aedes ſacras, qui cenſum populi Romani, qui memoriam publicam ſuis manibus incendit, hominem ſine re, ſine fide, ſine ſpe, ſine ſede, ſine fortunis: ore, lingua, manu, vita omni inquinatum: qui Catuli monumentum afflixit, meam domum diruit, mei fratris incendit: qui in Palatio, atque in urbis oculis ſervitia ad caedem, et inflammandam urbem incitavit: in ea civitate ne patiamini illum abſolutum muliebri gratia; M. Caelium, libidini muliebri condonatum: ne eadem mulier cum ſuo conjuge, et fratre turpiſſimum latronem eripuiſſe, et honeſtiſſimum adoleſcentem oppreſſiſſe videatur. quod cum hujus vobis adoleſcentiam propoſueritis, conſtituitote vobis ante oculos etiam hujus miſeri ſenectutem, qui hoc unico filio nititur, in hujus ſpe requieſcit, hujus unius caſum pertimeſcit: quem vos ſupplicem veſtrae miſericordiae, ſervum poteſtatis, abjectum

non tam ad pedes, quam ad mores, ſenſuſque veſtros, vel recordatione parentum veſtrorum, vel liberorum jucunditate ſuſtentate: ut in alterius dolore, vel pietati, vel indulgentiae veſtrae ſerviatis. nolite, Judices, aut hunc jam natura ipſa occidentem, velle maturius extingui vulnere veſtro, quam ſuo fato: aut hunc nunc primum floreſcentem, firmata jam ſtirpe virtutis, tanquam turbine aliquo, aut ſubita tempeſtate pervertere. conſervate parenti filium, parentem filio: ne aut ſenectutem jam prope deſperatam contempſiſſe, aut adoleſcentiam plenam ſpei maximae, non modo non aluiſſe vos, ſed etiam perculiſſe, atque afflixiſſe videamini. quem ſi vobis, ſi ſuis, ſi reipublicae conſervatis, addictum, deditum, obſtrictum vobis, ac liberis veſtris habebitis: omniumque hujus nervorum, ac laborum vos potiſſimum, Judices, fructus uberes, diuturnoſque capietis.

FINIS.